

«Innover fjorden en snekke gled...»

Innspill til kulturminnemeldingen fra Kystlaget Viken i samarbeid med Akerselva trebåtforening.

Den maritime nasjonen Norge tar i liten grad vare på kulturminner knyttet til fritidsbåtkulturen, som er et viktig kulturminne på nasjonal plan. Det nasjonale fartøysvernet er rettet, i størst grad mot større og kommersielle fartøyer. I innspillet argumenterer vi for at det maritime kulturminnevernet i stor utstrekning forbigår den urbane småbåtkulturen som har vært en viktig del av den norske fritidsbåtkulturen. Uten en innsats på dette området vil de små lysttrebåtene forsvinne som et levende

Ved å legge til rette for trebåtsenter, slik vi foreslår at det gjøres i Oslo, vil den negative trenden kunne snus. Snekketkulturen kan overleve og vi mener den bør overleve, fordi den er en vesentlig del av den nasjonale båtkulturen og at den i sitt vesen er bærekraftig og miljøvennlig.

Hvilke grupper av kulturminner må det satses særlig på?

Oslos rolle som maritim hovedstad har lett for å bli glemt: Mange rederier har hatt hovedkvarter i Oslo. Akers Mek og Nyland Mek var to store verft. Industrielle og shippingrelaterte kulturminner er så store at de er vanskelig å utslette, men i beste fall transformert: Oslo Sjømannsskole fra 1917 eller Wilhelmsen-bygget i Olav Vs gate fra 1960, Oslo Havns bevarte havneskur huser Politi og Toll, og på Aker brygge er den gamle tørrdokka til Akers Mek. fylt med sjøvann.

Småbåtkulturen representerer en gruppe kulturminner som er sentrale for den kollektive opplevelsen av Oslos identitet: Storbyen mellom fjorden og marka. I marka går Osloborgere på ski, på Oslofjorden går snekkene sakte mellom øyene.

Småbåtkulturen identifiserer og utfyller Oslos historiske og levende maritime identitet.

Kystlaget Viken og Akerselva Trebåtforening ønsker å vektlegge denne gruppen av maritime kulturminner som er viktige i Oslo:

- Båtbyggerier
- Fritidsbåter, tresnekker og små yrkesbåter bygget i Oslo, rundt Oslofjorden, på Sørlandet og til en viss grad på Vestlandet.
- Fiskeri, kommersielt og fritidsfiske både landbasert så vel som båtbasert.
- Immaterielle kystkulturminner
- Kommersiell skyss og transport mellom skipsfart og havn, mellom sentrum og øyene.
- Mekanisk industri og motorprodusenter
- Småbåthavner
- Sjømerker som overettmerker og Oslomeridian-merket

Et eksempel på et kommersielt maritimt kulturminne fra Oslo er «bysnekkene». Dette er en lav, åpen og solid bygd seilsneppe, gjerne med tollepinner for to årepar og normalt rundt 20 fots lengde (drøye fem meter) Bysnekkene er tyngre enn fritidssnekker og ble brukt til å frakte diverse mindre last inn til sentrum fra seilskøyter til ankers på reia. Mange bysnekker ble bygget

på Bleikøya. Maritimt Museum/Oslofjordmuseet har bevart to bysnekker fra Bleikøya. De ble også bygd andre steder i, og rundt, Oslo.

Oslos plass i norsk båtmotorhistorie er et annet viktig maritimt kulturminne. Langs hele Norskekysten dunket Oslobygde båtmotorer. Motorfabrikken «Rap», eller senere «Rapp» er kanskje mest kjent. Akerselva Trebåtforening har skaffet seg en Rapp ensylindret semidiesel-motor og den er plassert på Vaterland. I en oversikt laget av Motor Teknisk Database (www.ntdb.no) er det listet opp 33 båtmotortyper av til sammen 22 motorprodusenter fra Oslo, i perioden 1962 til omtrent 1960.

Det immaterielle kulturvernet er et viktig område for våre foreninger. Heri ligger alt fra den tause kunnskapen om hvordan fortøye en båt, ro en pram og styre en skute, til opplevelsen av å være på havet i liten båt, samhandle med andre på sjøen og holde vår maritime kulturarv i hevd. Her vil vi fremheve aktiviteter knyttet til fjorden og sjøen som et lavterskel tilbud i Oslo som by og hovedstad. Vi ser viktigheten av at stadig nye generasjoner og også våre nye landsmenn og kvinner føler seg velkommen ombord og hjemme på sjøen. Vi ser på aktiviteter knyttet til bruk og formidling av båtliv og sjøliv i indre Oslofjord som et kjerneområde for vår aktivitet og bidrag til kulturminnevernet i hovedstaden.

Hva går lett under radaren, men er morgendagens umistelige kulturminner?

Vi ønsker også å vektlegge at adgangen mellom by og fjord i flere hundre år var sømløs, bortsett fra de siste 150 årene hvor den moderne industrihavna har skapt en mur som hindrer denne bevegelsen. Fjordbyen har hatt som formål å fjerne barrieren mellom byen og fjorden, men lite tyder på at dette skjer. Det er forsvinnende få muligheter å besøke byen fra fjorden. Den frie adgangen mellom fjorden og byen er altså et kulturminne i seg selv.

Småbåter og snekker, og dermed tilhørende mekanikk, motorer med mer, faller ikke innunder fartøyvernet, som grovt sagt tar vare på dekkede båter og skip. Norsk Forening for Fartøyvern gjør en særs viktig innsats for større fartøyer, men har naturlig nok ikke i sitt mandat å ta vare på de små båtene. Dermed er det ingen instans i Oslo som systematisk arbeider for å ta vare på verken de mindre lokale tradisjonsbåtene.

Småbåtene og snekkene som har glidd innover Oslofjorden er gårsdagens, dagens og morgendagens umistelig kulturminne. Hver vår og hver høst hugges det opp trebåter ved praktisk talt alle Oslos båttopplagsplasser og båtforeninger. Oslo lange og store tradisjonen med fritidsbåter er på vei til å dø ut, og denne trebåtdøden akselerer for hvert år som går.

Kulturminnene som ressurs i det grønne skiftet

Tresnekkene er i materialvalg og konstruksjon noe av det mest miljøvennlige vi har på sjøen. Kan vi ta vare på allerede bygde trebåter, vil de kunne erstatte deler av plastbåtproduksjonen som genererer mer og mer spesialavfall ettersom de bygges og avhendes. Motorsnekker og andre motordrevne tradisjonsbåter har små motorer som gir lav fart, lave utslipp og lite støy. Trebåtene kan ofte seiles og/eller roes. Det er små båter som båteierne selv har (eller relativt raskt kan gis) kompetanse og mulighet til å vedlikeholde selv. Reparasjon og vedlikehold av trebåter kan i stor grad gjøres uten syntetiske og giftige materialer.

I sitt vesen og i bruk representerer altså tradisjonsbåten en bærekraftig fritidsskilt. Gamle trebåter koster lite penger i både innkjøp og drift. Derfor gis alle lag av byens befolkning råd til å ha en båt. Saktegående trebåter med sitt lave drivstofforbruk gir kortreist fritid. Dette skiller

trebåten fra moderne plastbåter med sterke motorer og høy fart som innbyr til drivstofforbruk og lange båtreiser i inn- og utland.

Hva truer kulturminnene og hvordan kan kulturarven i Oslo sikres på en langsiktig måte

Å bruke og vedlikeholde en tradisjonsbåt som en tresnekke, krever et minimumsnivå av kompetanse og egeninnsats. Dette er kanskje en av de viktigste grunnene til at den brede trebåttradisjonen står i fare for å dø ut. På samme måte er utskiftning av gamle motorer i nye båter også en trussel for trebåtene som kulturminner. Ved å etablere et trebåtsenter i Oslo sentrum og ved fjorden kan man samle trebåtene og legge til rette for erfaringsdeling og kompetanseheving. Kystlaget Viken og Akerselva Trebåtforening har arrangert kurs i luseteknikk for mindre trebåter. Kystlaget Viken, arrangerer i samarbeid med Stiftelsen Børøysund og Akerselva Trebåtforening, kurs og seminarer for tauverk, knuter og fenderfletting. Dette er enkle måter å holde tradisjoner i live og spre relevant kompetanse tradisjonsbundet håndverk knyttet til båtbruk.

Vår visjon for en langsiktig sikring av trebåtkulturen i Oslo er at Skur 61 settes opp sentralt i Oslo Havn og danner kjernen i et trebåtsenter. Skur 61 er stort nok til at flere små trebåtene kan settes inn for vedlikehold og større reparasjoner. Det er mange byer langs kysten vår som har kystkultursentre som er instrumentelle for et aktivt og viktig handlingsbåret maritimt kulturminnevern. Det er nesten absurd at landets hovedstad ikke har et slikt kystkultursenter. Kystlaget Viken ønsker at et slikt trebåtsenter skal være tilgjengelig for alle foreninger som tar vare på maritime kulturminner i Oslo som f.eks. *Norsk Motorskøyteklubb* og ser det også naturlig å arbeide med felles kompetanseutvikling sammen med Norsk Forening for Fartøyvern og andre foreninger. Vi ser nytten og styrken i å åpne for økt samarbeid på tvers av båttyper og størrelser.

Hvordan kan kulturarven formidles på en måte som styrker verdiene og bidrar til vern?

Noe av den beste formidlingen er å gjøre trebåtene tilgjengelige og synlige. Akerselva Trebåtforening har i sitt arbeide gjort en belastet del av byen til et mildere sted, der forbipasserende kan stå tett på båtene i elva og se hvordan foreningen vedlikeholder båtene. Kystlaget Viken og Akerselva Trebåtforening står sammen i tanke på å etablere et trebåtsenter sentralt i Oslo som skal være tilgjengelig for byens befolkning. De tradisjonelle båtforeningen er sentrert rundt den enkelte båteier, bryggene er barrierer mot fjorden. Vi vil at trebåtene og den maritime kulturen skal være utadvendt og inkluderende.

Med vennlig hilsen

Tore Gramnæs Jacobsen

Kystlaget Viken

Ilker Dursun

Akerselva Trebåtforening